

JANUARI 23, 2026

529/50

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 12

OSASTO: L

ASIA: Venäjä: Porkkala.

Fagerström, Gunnar

(Kts. kahden "Lager" ja "Porkkala"

12 L. Lagers - Porkkala

GRÄNSINCIDENT 11.08.1950

PORKKALA / SJUNDEÅ

JOHAN FAGERSTRÖM

Rapport om Gunnar Fagerström - gränsincidenten och skadeståndskravet (1950–1951)

Denna rapport redogör för incidenten, de efterföljande utredningarna och den diplomatiska processen kring skadskjutningen av 15-åriga Gunnar Fagerström nära gränsen till det sovjetiska arrendeområdet Porkkala (Sjundeå, Djupbäck) år 1950.

1. Detaljer om incidenten, omedelbara efterdyningar och transport

- **Vem:** Gunnar Fagerström, en 15-årig pojke, son till arrendatorn Georg Fagerström.
- **När:** Den 11 augusti 1950, cirka klockan **15:45** (finsk tid, på Sovjetsidan av gränsen användes Moskva tid).
- **Var:** I hemmet i Djupbäck gård, Sjundeå, på gårdsplanen nära bastun, som låg cirka 50–80 meter norr om **gränsmärket nr 63** på den finsk-sovjetiska gränsen.
- **Hur:** Gunnar träffades av en **rikoschetterande gevärskula**.
 - Kulan trängde in nära hans högra underkäke, skadade flera tänder, gick ut genom hans vänstra käke/kind och stannade slutligen i hans vänstra axel/bröstmuskulatur.
- **Omedelbara efterdyningar och transport:**
 - Arbetaren Georg Lindqvist, som var med Gunnar, hörde ett dovt ljud följt av ljudet av ett skott från arrendeområdets håll.
 - Gunnar blödde kraftigt och ska ha utropat: "**Ryssen sköt.**"
 - Lindqvist slog ut och tog hand om kulan som stack ut ur Gunnars axel.
 - Gunnar fördes till den närliggande **gränsbevakningsstationen Lehtimäki** (bredvid Djupbäck gård) för första förband.
 - Hans far, Georg Fagerström, transporterade honom först med lastbil mot Helsingfors. Då han märkte att färden var för skakig, bad han jordägaren **Göran Lindström** från Jeppas i Karskog by att köra pojken till Helsingfors i Lindströms **personbil**, vilket Lindström gjorde tillsammans med fadern och Lindqvist. Gunnar fördes först till **Röda Korsets sjukhus** för första hjälpen, och därefter transporterades han vidare med ambulans till **Kirurgiska sjukhuset** (även kallat Första Kirurgiska Kliniken) för fortsatt vård. Den återfunna kulan överlämnades till polisen vid ankomsten till Helsingfors.

2. Detaljerade polis- och gränsbevakningsutredningar

Utredningar inleddes omedelbart av polisen i Kyrksläotts distrikt och gränsbevakningen vid Porkala.

- **Fynd på platsen:** Utredningsteamet fann endast **blod och tre av Gunnars tänder** på skadeplatsen. Inga spår av skott märktes på bastuväggen.
- **Vittnesförhör:**
 - **Hjördis Fagerström (Mamma) och Arbetare Lindqvist:** Båda bekräftade ljudet av skottet som kom från arrendeområdet och att de **inte hört några skott avlossas från den finska sidan** vid tillfället eller tidigare under dagen.
 - **Tidigare incidenter:** Utredningsprotokollen inkluderade även en separat, icke-skadlig incident från den 26 juli 1950, där två andra kulor, också från arrendeområdet, hade träffat träd på den finska sidan (nära Sjundeå station).
- **Slutsats:** Den finska utredningen drog slutsatsen att inga skott hade avlossats från den finska sidan i närheten av Djupbäck, vilket starkt antydde att kulan som träffade Gunnar var ett förlupet skott från den sovjetiska sidan.

3. Kulan: Fynd och specifikationer

Analysen av kulan utfördes av Centralkriminalanstalten i Helsingfors.

- **Typ och kaliber:** Identifierades som en **7.62mm "torpedkula,"** sannolikt från ett "tre-linjers militärgevär" (en modell som användes av både finska och sovjetiska styrkor).
- **Specifikationer (räffling):** Vapnet den avfyrares från hade **4 högervridna räfflingar.**
- **Mantel och material:** Kulan hade en **stålmantel** som var **belagd med tombak** (en mässingslegering).
- **Tillstånd (Rikoschett):** Analysen bekräftade att kulan var en **rikoschett**. Detta bevisades genom:
 - En skadad och tillplattad spets.
 - Bortnötning av tombakbeläggningen på ena sidan av spetsen.
 - Talrika djupa repor på manteln.

- Dessa fynd indikerade att kulan hade träffat en hård yta (som sten eller cement) efter att den avfyrats, vilket fick den att ändra riktning innan den träffade Gunnar.
- **Ursprung:** Laboratoriet kunde inte definitivt fastställa tillverkningslandet, men noterade att denna typ av militär ammunition användes i både Finland och Sovjetunionen.

4. Den inledande medgivandet och det efterföljande förnekandet

Den sovjetiska ståndpunkten i förhandlingarna skiftade mellan att medge skjutning och att förneka formellt ansvar.

- **Inledande medgivande (av skjutning):** Den 29 augusti 1950 bekräftade den sovjetiske biträdande gränsfullmäktigen, major Epov, under ett möte att **skjutövningar ägde rum på arrendområdet vid tidpunkten för incidenten.**
- **Officiellt förnekande (av ansvar):** Det officiella sovjetiska svaret förnekade konsekvent att kulans ursprung kunde bevisas "otvivelaktigt." De hävdade att höga klippor mellan deras skjutbana och skadeplatsen borde ha hindrat förlupna skott från att nå den finska sidan.
- **Skadeståndserbjudandet:** Det efterföljande erbjudandet gjordes därför uttryckligen inte som ett erkännande av skuld, utan endast av "**humanitära skäl.**"

5. Skadeståndsanspråk och upptrappningen till den diplomatiska kanalen

Processen inleddes med anspråket och ett formellt möte mellan de lokala gränsmyndigheterna.

- **Skadeståndskrav:** Gunnars far, Georg Fagerström, lämnade in ett totalt skadeståndskrav på **125 565 finska mark (FIM)**, eller cirka **\$543.57 USD**, inklusive kostnader för medicin, resor, tandvård, förlorad arbetsinkomst och **50 000 FIM** för sveda och värk.
Not: År 1950 var en industriarbetares snittlön per månad ca 20000FIM.
- **Sovjetiskt Slutbud:** Major Epovs slutgiltiga, icke-förhandlingsbara erbjudande var **37 782:50 FIM** (cirka \$163.56 USD), vilket endast utgjorde **50% av de faktiska sjukvårdskostnaderna**, med totalt avslag på kravet för sveda och värk.
- **Låsning och Diplomatisk Flytt (Stensvik gård, 23 maj 1951):** Vid en formell session i Stensvik vägrade den sovjetiske representanten (överste Pyatashkevitch) att höja budet. Den finske representanten (överstelöjtnant Tiitola) förklarade

formellt att ärendet skulle **lämnas öppet för lösning via den diplomatiska kanalen**, i enlighet med gränsincidentavtalets artikel 6.

6. Formell Diplomatisk Korrespondens, Not

Efter låsningen eskalerade det finska utrikesministeriet ärendet till den sovjetiska regeringen.

- **Finsk Formell Not:** I juli 1951 instruerade den finska ambassaden i Moskva att överlämna en **Formell Not** till det sovjetiska utrikesministeriet.
 - Noten redogjorde för de finska fynden: att rikoschettkulan hade sitt ursprung på arrendeområdet under sovjetisk skjutövning.
 - Den begärde formellt att Sovjetunionen skulle betala det fullständiga skadeståndsbeloppet på **125 565 FIM (\$543.57 USD)**.
 - **Sovjetiskt Diplomatiskt Avslag:** Det sovjetiska utrikesministeriet svarade med en Formell Not den 11 september 1951.
 - Sovjetunionen hävdade att dess utredningar, liksom granskningen av de finska dokumenten, **inte gav grund för att fastställa att skottet avlossats från Porkala-Udd området**.
 - Följaktligen förklarade den sovjetiska regeringen det finska skadeståndskravet vara **ogrundat** och avslog det formellt.
 - **Finsk Statsåtgärd:** Trots det diplomatiska avslaget vidtog den finska Gränsbevakningscentralen åtgärder för att bevilja Gunnar Fagerström **skälig ersättning ur finska statsmedel**.
-

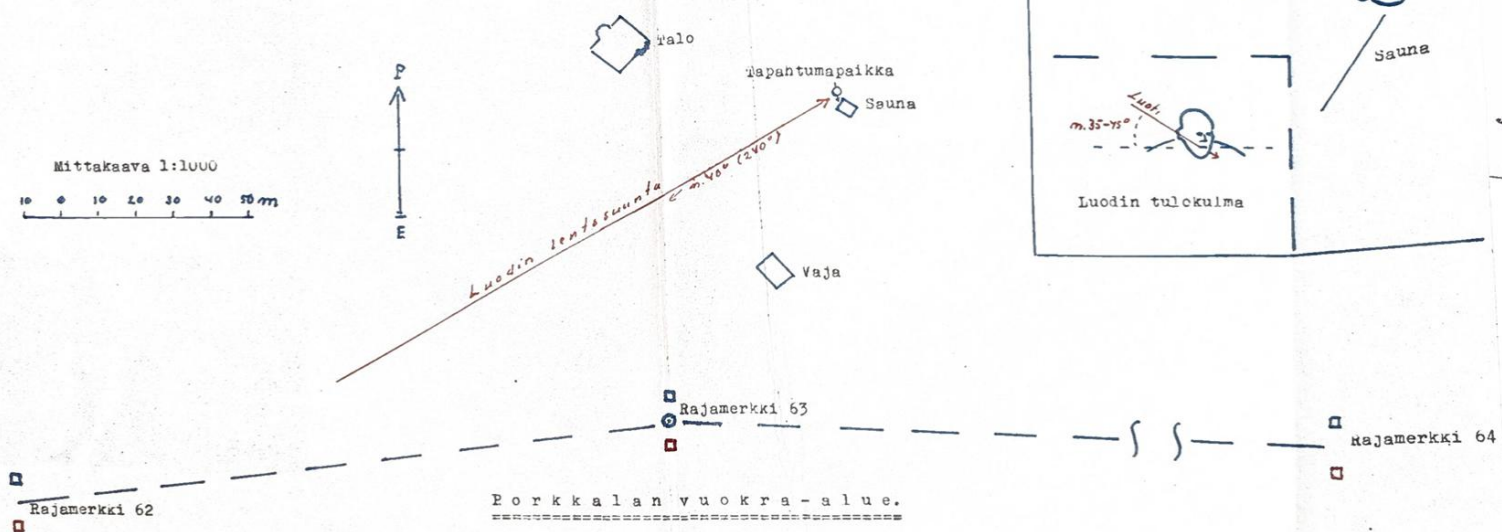
Kronologisk Tidslinje över Händelser

Datum	Händelse	Detaljer
1950-08-11	Skottincidenten	Gunnar Fagerström (15 år) skadskjuts allvarligt av en rikoschettkula nära gränsmärket nr 63. Lindqvist tar hand om kulan.
1950-08-12	Första formella protest	Finska gränsfullmäktigen (Paloheimo) protesterar mot incidenten till den sovjetiska gränsfullmäktigen.
1950-08-24	Rikoschett bekräftas	Centralkriminalanstaltens rapport bekräftar att kulan är en 7.62mm rikoschett från ett militärgevär.
1950-08-29	Sovjetiskt medgivande av skjutövning	Sovjetiske major Epov bekräftar skjutövning ägde rum på arrendeområdet vid tidpunkten för incidenten.
1950-09-09	Finsk bevisning överlämnas	Finska gränsfullmäktigen skickar polisprotokoll, laboratorierapport om rikoschettkulan och en diagram över händelseplatsen till den sovjetiska sidan.
1950-11-02	Skadeståndskrav inlämnat	Kravet på 125 565 FIM inlämnas formellt till den sovjetiska gränsfullmäktigen.
1950-12-08	Sovjetiskt förnekande & humanitärt bud	Sovjetiska Rep. förnekar bevis, men erbjuder bistånd av "humanitära skäl."
1951-03-05	Sovjetiskt Formellt Erbjudande	Sovjetiska Rep. erbjuder formellt att betala 50% av sjukvårdskostnaderna (avslår 50 000 FIM för sveda och värk).
1951-04-18	Slutligt Gränsbud (37 782:50 FIM)	Sovjetiska Rep. bekräftar att 37 782:50 FIM är slutbudet. Den finska representanten avvisar det som otillräckligt.

1951-05-23	Låsning och Diplomatisk Eskalering	Möte i Stensvik bekräftar låsningen. Ärendet förs formellt över till den diplomatiska kanalen.
1951-07-16	Finsk Formell Not	Finska utrikesministeriet instruerar ambassaden i Moskva att lämna in en Formell Not med begäran om den fulla ersättningen på 125 565 FIM.
1951-09-11	Sovjetiskt Formellt Avslag	Sovjetiska utrikesministeriet svarar med en Formell Not och avslår hela kravet som obevisat.
Efter 1951	Finsk Statlig Ersättning	Finska myndigheter vidtar åtgärder för att bevilja Gunnar Fagerström skälig ersättning ur finska statsmedel.

Centralkriminalpolisens utredning:

Luonnos G. Ragerström'in haavoittumapaikasta.

Källa:

- Utrikesministeriet